

Vluchtelingen

INHOUD

Inleiding
Rechten die op het spel staan
Internationale en regionale beschermingsinstrumenten
Nationale diensten voor bescherming en dienstverlening
Educatief materiaal
Andere bronnen

Deze informatiebundel is een vertaling door VORMEN vzw van de Study Guide “Refugees” van Human Rights Education.

Deze informatiebundels bieden een inleiding tot verschillende mensenrechtenthema's. Ze geven definities, een overzicht van belangrijke rechten die op het spel staan, mensenrechteninstrumenten, alsook bescherming- en hulpinstanties. Er staan links* in naar de volledige teksten van relevante internationale verdragen, en naar ander bruikbaar materiaal op de websites van HREA en van de Universiteit van Minnesota Human Rights library.

* Opmerking: de links staan in deze papieren / pdf-versie onderlijnd. Om te weten welke deze link is, kan u terecht op de html-versie van deze tekst: www.vormen.org/informatie/Vluchtelingen/

Andere uitgaven in deze serie: “Seksuele oriëntatie en mensenrechten” en “Voedsel en water”. Je kan de bundels raadplegen op onze website (www.vormen.org/informatie/) en downloaden in pdf-formaat.

Vertaling van de studiegids “Refugees” naar het Nederlands met de goedkeuring van Human Rights Education Associates (www.hrea.org).

Oorspronkelijke titel: Refugees □ Human Rights Education Associates, 2003.

Inleiding

Wat is een vluchteling?

Personen die, als individu of in groep, gedwongen worden om hun huizen te verlaten omdat zij gevaar lopen vervolgd te worden ten gevolge van politieke, religieuze, militaire of andere problemen, worden vluchtelingen genoemd. De definitie van het begrip vluchteling verschilt soms al naargelang de tijd en de plaats, maar de internationale bezorgdheid voor de situatie van de vluchtelingen heeft tot een algemene consensus geleid. Zoals gedefinieerd in het Verdrag betreffende de Status van Vluchtelingen uit 1951 (het 'Vluchtelingenverdrag') wordt een vluchteling omschreven als een persoon die

“uit gegronde vrees voor vervolging wegens zijn ras, godsdienst, nationaliteit, het behoren tot een bepaalde sociale groep of zijn politieke overtuiging, zich bevindt buiten het land waarvan hij de nationaliteit bezit, en die de bescherming van dat land niet kan of, uit hoofde van bovenbedoelde vrees, niet wil inroepen, of die, indien hij geen nationaliteit bezit en verblijft buiten het land waar hij vroeger zijn gewone verblijfplaats had, daarheen niet kan of, uit hoofde van bovenbedoelde vrees, niet wil terugkeren.”

Hoewel de term vluchteling uit het Vluchtelingenverdrag door internationale organisaties zoals de VN gehanteerd wordt, blijft deze toch voor verwarring zorgen en wordt hij vaak inconsequent gebruikt in het gewone taalgebruik. In de media bijvoorbeeld, worden vluchtelingen vaak verward met mensen die immigreren uit economische overwegingen (“economische immigranten”) en met vervolgte groepen die in hun moederland blijven zonder een landsgrens over te steken (“onthemden”).

De vrees voor vervolging moet gebaseerd zijn op de volgende vijf gronden uit het Vluchtelingenverdrag (artikel 1, A 2): ras, godsdienst, nationaliteit, het behoren tot een bepaalde sociale groep, de politieke overtuiging. Vervolging op basis van andere gronden wordt niet in overweging genomen.

Ras wordt in de ruimste betekenis gebruikt en omvat etnische groepen en sociale groepen van dezelfde afstamming.

Religie is een ruim begrip en omvat de identificatie met een groep die gemeenschappelijke tradities en overtuigingen heeft, alsook het praktiseren van een godsdienst.

Nationaliteit omvat individueel burgerschap. Vervolging van etnische, taalkundige en culturele groepen in een bevolking wordt eveneens omschreven als vervolging op basis van nationaliteit.

Een '**bepaalde sociale groep**' heeft betrekking op personen die een gelijkaardige achtergrond, gewoonten of sociale status gemeen hebben. Deze categorie overlapt vaak met vervolging op basis van één van de andere vier gronden. Kapitalistische families, landeigenaars, homoseksuelen, ondernemers en voormalige militairen werden reeds beschouwd als vallend onder deze categorie.

Politieke overtuiging betreft ideeën die door de autoriteiten niet getolereerd worden, zoals een kritische opinie met betrekking tot het overheidsbeleid en tot overheidsmethoden. Het omvat ook overtuigingen die aan individuen worden toegekend (bijvoorbeeld, de autoriteiten denken dat een persoon een bepaalde politieke opinie heeft), zelfs als dat niet het geval blijkt te zijn. Individuen die hun politieke opinie verbergen tot ze hun land ontvlucht zijn, kunnen toch in aanmerking komen voor de status van vluchteling als ze kunnen aantonen dat hun ideeën aanleiding zullen geven tot vervolging als ze naar hun land terugkeren.

Definities worden belangrijk wanneer landen en organisaties proberen vast te stellen wie een vluchteling is en wie niet. Asielzoekers, zij die in een ander land de vluchtelingenstatus wensen te verkrijgen, moeten normaal gezien kunnen aantonen dat hun angst voor vervolging gegrond is. Ze moeten ook een juridische procedure doorlopen, waarin het gastland vaststelt of hij of zij voor de status van vluchteling in aanmerking komt. Bij een massale uittocht is het voor het gastland mogelijk niet haalbaar om een individuele screening te doen. In die omstandigheden, in het bijzonder wanneer burgers massaal omwille van gelijkaardige redenen vluchten, kan een ‘gezamenlijke’ vluchtelingenstatus toegekend worden, waarbij elke burger afzonderlijk als vluchteling beschouwd wordt zolang het tegendeel niet bewezen is.

Het internationale recht erkent het recht om asiel te zoeken, maar verplicht staten niet om asiel toe te kennen. Soms bieden staten ‘tijdelijke bescherming’ wanneer zij te maken krijgen met een plotse massale instroom van mensen en hun reguliere systeem van vluchtelingenopvang overbelast dreigt te raken. In dat geval kunnen mensen versneld toegelaten worden tot veilige landen, maar zonder een garantie op permanent asiel. ‘Tijdelijke bescherming’ is dus hulpvol, zowel voor regeringen en voor asielzoekers in bepaalde omstandigheden. Het is echter slechts een aanvulling en kan dus niet gezien worden als vervangmiddel voor een ruimer systeem van beschermingsmaatregelen dat geboden wordt door het Vluchtelingenverdrag.

Organisaties voor bescherming van en hulp aan vluchtelingen promoten over het algemeen drie “duurzame oplossingen” voor het lot van de vluchtelingen.

- Vrijwillige repatriëring: vluchtelingen kunnen terugkeren naar hun land van herkomst omdat hun leven en vrijheid niet langer bedreigd worden.
- Plaatselijke integratie: regeringen van gastlanden geven vluchtelingen de mogelijkheid om zich te integreren in het land waar zij hun eerste asielverzoek hebben gedaan.
- Herintegratie in een derde land: repatriëring is onveilig en het eerste asielland weigert lokale integratie.

Het merendeel van de vluchtelingen wacht op een duurzame oplossing voor de hachelijke situatie waarin ze verkeren. Terwijl de meeste van hen in naburige landen voorwaardelijk of tijdelijk asiel hebben verkregen kunnen zij zich niet integreren of hun status regulariseren. Hun rechten om zich vrij te bewegen en te werken zijn vaak erg beperkt, en mogelijkheden op het vlak van onderwijs en ontspanning zijn vaak onbestaand of erg gebrekkig. Deze vluchtelingen kunnen ook het slachtoffer worden van geweld, ofwel wegens de plaatselijke veiligheidsdiensten ofwel ten gevolge van verrassingsaanvallen vanuit het land van herkomst.

Een speciale categorie vormen de mensen die gedwongen zijn hun huis te verlaten omwille van dezelfde redenen als vluchtelingen, maar die de grens van hun land niet overgestoken zijn. Deze mensen worden *ontheemden* genoemd. Tegen het einde van 2000 waren er wereldwijd naar schatting 11,5 miljoen vluchtelingen die om verschillende redenen hun land ontvlucht waren en een nog groter aantal ontheemden, tussen de 20 en 25 miljoen, die om gelijkaardige redenen hun huizen ontvlucht waren. Momenteel hebben meer en meer conflicten te maken met disputen tussen politieke en etnische groepen binnenin landen dan met oorlogen tussen landen. Gezien deze evolutie is het waarschijnlijk dat het aantal mensen toeneemt dat in eigen land in conflicten verstrikt raakt en hun huis moet verlaten.

12 miljoen vluchtelingen in 2001

Tien grootste groepen [*]

Land van herkomst	Belangrijkste asiellanden	Vluchtelingen
Afghanistan	Iran/ Pakistan	3.809.600
Irak	Iran	554.000
Burundi	Tanzania	530.100
Soedan	Oeganda/ Ethiopië/ D.R. Kongo / Kenia/ Centraal Afrikaanse Republiek	489.500
Angola	Zambia/ D.R. Kongo/ Namibië	470.600
Somalië	Kenia/ Jemen/ Ethiopië/ VS/ VK	439.900
Bosnië Herzegovina	Joegoslavië/ Kroatië/ Slovenië	426.000
D.R. Kongo	Tanzania/ Kongo/ Zambia/ Rwanda	392.100
Vietnam	China/ VS	353.200
Eritrea	Soedan	333.100

Bron: *Refugees by Numbers 2002, UNHCR*

[*] Naar schatting 3,9 miljoen Palestijnen die beschermd worden onder een afzonderlijk mandaat van het Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East (UNRWA) van de VN zijn niet opgenomen. Palestijnen die buiten het werkgebied van de UNRWA vallen zoals in Irak of Libië genieten echter wel van de bescherming van de Hoge Commissaris voor de Vluchtelingen van de VN. Op het einde van 2001 bedroeg hun aantal 349.100.

Rechten die op het spel staan

Verbod tot uitzetting of terugleiding van een vluchteling wordt 'non-refoulement' genoemd en vormt één van de meest fundamentele principes in het internationale vluchtelingenrecht. Dit principe staat uiteengezet in artikel 33 van het Verdrag betreffende de Status van Vluchtelingen, dat stelt dat geen der Verdragsluitende Staten "op welke wijze ook, een vluchteling zal uitzetten of terugleiden (refouler) naar de grenzen van een grondgebied waar zijn leven of vrijheid bedreigd zou worden op grond van zijn ras, godsdienst, nationaliteit, het behoren tot een bepaalde sociale groep of zijn politieke overtuiging."

Een aantal landen houdt asielzoekers aan bij aankomst, tijdens de asielprocedure of terwijl zij op uitlevering (refoulement) wachten. Het is mogelijk dat asielzoekers reeds gefolterd of gevangen genomen werden in het land waaruit zij gevlucht zijn. Daarom kunnen de gevolgen van gevangenneming bijzonder ingrijpend zijn en ernstige emotionele en psychologische spanning veroorzaken. Artikel 31 van het Vluchtelingenverdrag zegt dat vluchtelingen niet gestraft mogen worden omdat zij illegaal in een land komen als zij van een plek komen waar hun leven in gevaar was en indien zij dit aan de autoriteiten kenbaar hebben gemaakt. Daarom mogen asielzoekers niet gevangen genomen worden omdat zij in het bezit zijn van valse identiteitspapieren of als blijkt dat zij identiteits- of reisdocumenten vernietigd hebben.

Artikels 12-30 van het Vluchtelingenverdrag beschrijven de rechten waarop individuen recht hebben zodra zij door het Vluchtelingenverdrag erkend zijn:

- Alle vluchtelingen moeten identiteitspapieren en reisdocumenten verkrijgen die hen in staat stellen om het land in en uit te reizen.
- Vluchtelingen moeten op dezelfde manier behandeld worden als inwoners van het land waar zij verblijven met betrekking tot de volgende rechten:
  - vrije uitoefening van godsdienst en godsdienstige opvoeding
  - vrije toegang tot de rechtbanken, inclusief juridische bijstand
  - toegang tot het onderwijs
  - toegang tot openbare bijstand en hulp
  - bescherming door sociale zekerheid
  - bescherming van het intellectueel eigendom, zoals uitvindingen en merknamen
  - bescherming van literaire, artistieke en wetenschappelijke werken
  - gelijke behandeling inzake overheidsbelastingen
- Vluchtelingen moeten de meest voordelige behandeling krijgen die voorzien is voor inwoners van een ander land met betrekking tot de volgende rechten:
  - Het recht om lid te worden van een vakbond
  - Het recht om lid te worden van andere niet-politieke non-profit organisaties
  - Het recht op betaalde arbeid
- Vluchtelingen moeten dezelfde behandeling krijgen als andere vreemdelingen, met betrekking tot de volgende rechten:
  - Het recht om hun woonplaats te kiezen
  - Het recht om zich vrij te verplaatsen in het land
  - Vrije uitoefening van godsdienst en godsdienstige opvoeding
  - Vrije toegang tot de rechtbanken, inclusief juridische bijstand
  - Toegang tot eigen onderwijs

Toegang tot openbaar bijstand en hulp
Bescherming door sociale zekerheid
Bescherming van het intellectueel eigendom, zoals uitvindingen en merken
Bescherming van literaire, artistieke en wetenschappelijke werken
Gelijke behandeling inzake overheidsbelastingen

Belangrijkste hulporganen

De volgende organisaties spelen een belangrijke rol in de ondersteuning en bescherming van vluchtelingen wereldwijd:

VN Hoge Commissaris voor de Vluchtelingen. De VN Hoge Commissaris voor de Vluchtelingen (UNHCR) werd in 1951 in het leven geroepen om hulp te bieden bij de internationale bescherming van vluchtelingen. De belangrijkste doelstelling van de organisatie is te verzekeren dat alle mensen het recht kunnen uitoefenen om asiel te zoeken en een veilig onderkomen te vinden in een andere staat, en om vrijwillig terug te keren naar hun thuisland. Eén van de dringendste taken van de organisatie is het aanmoedigen van regeringen om eerlijke en flexibele procedures te hanteren om een eerlijk en efficiënt vluchtelingenrecht te promoten. Toen de UNHCR opgericht werd werden de materiële aspecten van vluchtelingen hulp (zoals huisvesting en voedsel) beschouwd als de verantwoordelijkheid van de regering die asiel verleend had. Omdat veel van de recentere vluchtelingenstromen echter in minder ontwikkelde landen voorkomen, heeft de UNHCR de bijkomende taak gekregen om de materiële hulp aan vluchtelingen en terugkeerlingen te coördineren. Hoewel dit geen deel uitmaakte van het oorspronkelijke mandaat van de UNHCR, is de coördinatie van materiële hulp één van de belangrijkste functies geworden, naast bescherming en het bevorderen van oplossingen. De International Organisation of Migration (IOM) levert assistentie bij de terugkeer van afgewezen asielzoekers en vluchtelingen die door de UNHCR naar hen verwezen werden.

Internationaal Comité van het Rode Kruis. Het Internationaal Comité van het Rode Kruis (International Committee of the Red Cross, ICRC) is een onafhankelijke humanitaire organisatie die optreedt als neutrale entiteit en aan oorlogsslachtoffers hulp en bescherming biedt, gaande van medische hulpverlening tot de uitwisseling van boodschappen tussen familieleden. Als leden van de burgerbevolking kunnen ontheemden beroep doen op bescherming en hulp van het ICRC, zoals de bescherming van burgers, bezoeken aan gevangenen, medische hulp, voedselhulp, en het herstellen van familiebanden tussen personen die door oorlog gescheiden zijn. Het ICRC heeft geen algemeen mandaat om bescherming en hulp te bieden aan ontheemden. Door de jaren heen echter is de organisatie beperkte steun gaan leveren aan bepaalde groepen van ontheemden. Het ICRC wordt als goedgeplaatst beschouwd om dat soort hulp te bieden wegens zijn ervaring in humanitaire en andere crisissituaties. Deze operaties worden op verzoek van het betrokken land uitgevoerd op verzoek van de Secretaris-Generaal van de VN of van de Algemene Vergadering.

Nationale en internationale beschermingsinstrumenten

Verdragen (ook overeenkomst, conventie of protocol genoemd) zijn internationale juridische instrumenten die bindend zijn voor de aangesloten staten. Zodra de onderhandelingen voltooid zijn, wordt de tekst van een verdrag definitief bekrachtigd en “ondertekend” door de vertegenwoordigers van die staten. Er zijn verschillende manieren voor een staat om te tonen dat ze ermee akkoord gaat om gebonden te zijn door een verdrag. De meest voorkomende zijn ratificatie en toetreding. Een nieuw verdrag wordt “geratificeerd” door de staten die over het instrument onderhandeld hebben. Een staat die niet aan de onderhandelingen deelgenomen heeft, kan zich in een later stadium “toetreden” tot het verdrag. Zodra een vooraf bepaald aantal staten het verdrag geratificeerd hebben of ertoe zijn toegetreden, wordt het van kracht.

Bij het ratificeren kan een staat voorbehoud aantekenen tegen één of meerdere artikelen in het verdrag, tenzij het verdrag het recht op voorbehoud niet toelaat. Het voorbehoud kan op elk moment teruggetrokken worden. In bepaalde landen hebben internationale verdragen een hogere rechtskracht dan de nationale wetgeving. In andere landen kan een wet nodig zijn om een internationaal verdrag, ondanks het feit dat het land bij dit verdrag is toegetreden of het geratificeerd heeft, dezelfde rechtsgeldigheid te geven als een nationale wet. In de praktijk moeten bijna alle staten die een verdrag geratificeerd hebben of ertoe zijn toegetreden decreten uitvaardigen, bestaande wetten amenderen of nieuwe wetgeving introduceren opdat een verdrag op het nationale territorium volledig van kracht zou worden.

Vele internationale verdragen beschikken over een mechanisme om de implementatie ervan te monitoren. Het Vluchtelingenverdrag beschikt niet over een gelijkaardig orgaan dat de verplichtingen en beloften van staten controleert.

De volgende internationale en regionale verdragen leggen normen vast voor de bescherming van vluchtelingen en ontheemden:

Verenigde Naties

Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens (1948) (artikel 14)

Het eerste internationale document dat het recht erkent om bij gevaar van vervolging asiel te zoeken en te krijgen.

Conventie van Genève met betrekking tot de Bescherming van Burgers in Tijd van Oorlog (1949) (artikel 44 en 70)

Dit verdrag beschermt vluchtelingen tijdens oorlogen. Vluchtelingen kunnen niet behandeld worden als “vijandige vreemdelingen”.

Additioneel Protocol bij de Conventies van Genève van 12 augustus 1949, betrekking hebbend op de bescherming van internationale oorlogsslachtoffers (Protocol 1) (1977) (artikel 73)

“Personen die, voor het begin van de vijandelijkheden, beschouwd werden als staatlozen of vluchtelingen... zullen beschermd worden..., in alle omstandigheden en zonder onderscheid te maken.”

Vluchtelingenverdrag (1951)

Dit was de eerste internationale overeenkomst die de meest fundamentele aspecten van het leven van een vluchteling omvat. Het behelst een aantal mensenrechten die tenminste evenwaardig moeten zijn als de vrijheden die vreemdelingen genieten die legaal verblijven in een gegeven land en in vele gevallen als de vrijheden van de burgers van die staat. Het erkende de internationale omvang van vluchtelingencrises en de noodzaak van internationale samenwerking, inclusief lastdeling onder de landen, om het probleem aan te pakken. Tegen 1 oktober 2002 hadden 141 landen het Vluchtelingenverdrag geratificeerd.

Internationaal Verdrag Inzake Burgerrechten en Politieke Rechten (1966), (artikels 2, 12 en 13)

Het belangrijkste internationale verdrag inzake burgerlijke en politieke rechten stipuleert dat staten de burgerlijke en politieke rechten van alle individuen binnen hun territorium en onderworpen aan hun jurisdictie moeten waarborgen (artikel 2). Het verdrag waarborgt ook de vrije beweging en verbiedt gedwongen uitwijzing.

Protocol Inzake de Status van Vluchtelingen (1967)

Schrapt de geografische en tijdsbependingen die in het originele Vluchtelingenverdrag waren opgenomen, waarin vooral Europeanen, die betrokken waren bij omstandigheden die zich voor 1 januari 1951 voordeden, in aanmerking konden komen voor het statuut van vluchteling.

Verdrag tegen Foltering en andere Wrede, Onmenselijke of Onterende Behandeling of Bestrafing

Artikel 3 (2) bepaalt dat een aanhoudend patroon van grove en massale schendingen van mensenrechten omstandigheden zijn waarmee een staat rekening moet houden wanneer deze beslist over uitwijzing. Het toezichthoudende orgaan van dit verdrag, de Commissie tegen Foltering, heeft een aantal fundamentele principes vastgelegd die betrekking hebben op de uitwijzing van afgewezen asielzoekers. Het biedt in belangrijke mate bescherming aan asielzoekers aangezien zij het recht hebben niet te moeten terugkeren naar een plaats waar zij mogelijk vervolgd kunnen worden.

Verdrag Inzake de Rechten van het Kind

Artikel 22 van dit verdrag stipuleert dat “staten die partij zijn passende maatregelen zullen nemen om te waarborgen dat een kind dat de vluchtelingenstatus wil verkrijgen of dat als vluchteling wordt beschouwd...passende bescherming en humanitaire bijstand krijgt bij het genot van de rechten beschreven in dit verdrag... De staten die partij zijn verlenen hun medewerking aan alle inspanningen om dat kind te beschermen en bij te staan en de ouders of andere gezinsleden op te sporen van een kind dat vluchteling is, teneinde de nodige inlichtingen te verkrijgen voor hereniging van het kind met het gezin waartoe het behoort. In gevallen waarin geen ouders of andere familieleden kunnen worden gevonden, wordt aan het kind dezelfde bescherming verleend als aan ieder ander kind dat om welke reden ook, blijvend of tijdelijk het leven in een gezin moet ontberen, zoals beschreven in dit verdrag.”

Verklaring Inzake de Uitbanning van Geweld tegen Vrouwen (1994)

Erkent de bijzondere kwetsbaarheid van vrouwelijke vluchtelingen.

Handboek Inzake de Procedures en Criteria om de Vluchtelingenstatus vast te stellen onder het Vluchtelingenverdrag van 1951 en het Protocol uit 1967 met betrekking tot de Status van Vluchtelingen

Dit handboek wordt door deskundigen en door de meeste regeringen algemeen aanvaard als een gezaghebbende interpretatie van het Vluchtelingenverdrag.

Leidende beginselen Inzake Ontheemden

Een reeks van 30 aanbevelingen met betrekking tot de bescherming van ontheemden. De Leidende Beginselen geven een definitie van het begrip “ontheemde”, herhalen de bestaande internationale rechtsregels die de basisrechten van elk individu beschermen en geven een opsomming van de verantwoordelijkheden die staten dragen. Er wordt duidelijk in gemaakt dat ontheemden het recht hebben om hun land te verlaten, asiel te zoeken en beschermd te worden tegen een gedwongen terugkeer naar hun thuisland.

Afrikaanse Unie (vroeger Organisatie van Afrikaanse Eenheid, OAE)

Verdrag Inzake de Specifieke Aspecten van Vluchtelingenproblemen in Afrika (1969)

Aanvaardde de definitie uit het Vluchtelingenverdrag van 1951 en breidde deze uit zodat ook mensen beschermd zouden worden die gedwongen waren hun land te verlaten niet enkel op grond van vervolging maar ook ten gevolge van externe agressie, bezetting, vreemde overheersing of gebeurtenissen die de openbare orde ernstig verstoren. Deze definitie is ruimer dan die uit het VN Vluchtelingenverdrag en zij is ook afgestemd op de realiteit van de zich ontwikkelende wereld. De definitie van de Afrikaanse Unie erkent ook groeperingen die niet tot de staat behoren als mogelijke plegers van vervolging. De definitie vereist niet dat een vluchteling een direct verband kan aantonen tussen haar- of hemzelf en het toekomstige gevaar. Het is voldoende dat de vluchteling het kwaad voldoende erg acht opdat hij of zij hun thuis zou verlaten.

Afrikaans Verdrag voor de Rechten en het Welzijn van het Kind (1990) (artikel 13)

Dit verdrag bepaalt speciale voorwaarden voor vluchtelingenkinderen die niet begeleid worden door ouders of voogden.

Raad van Europa

Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden (1950) (artikels 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 13, 14 en 16)

Het Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden bevat niet het recht op asiel en verwijst niet direct naar asielzoekers en vluchtelingen. Een zeer belangrijke zaak voor het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (Soering vs. het VK, 1989), concludeert echter dat staten inderdaad verantwoordelijk waren, in bepaalde gevallen, voor het welzijn van individuen in andere landen. De zaak betrof artikel 3 van het Europees Verdrag dat zegt dat “niemand onderworpen mag worden aan folteringen of onmenselijke en vernederende behandelingen of bestraffingen”. Recentelijk heeft het Europees Hof opnieuw de nadruk gelegd op de onvoorwaardelijke aard van het verbod op slechte behandeling en vestigde het principe dat een staat die een individu wil uitwijzen, zelfs

als deze zich schuldig heeft gemaakt aan een strafbaar feit of als deze een gevaar vormt voor de nationale veiligheid, eerst een onafhankelijke evaluatie moet uitvoeren van de omstandigheden waarin het individu zou terechtkomen als deze zou terugkeren. Hoewel artikel 3 het vaakst wordt ingeroepen om asielzoekers en vluchtelingen te beschermen, kan ook op andere artikels beroep worden gedaan om hun mensenrechten te doen respecteren. In het bijzonder artikel 4 (verbod op slavernij en dwangarbeid), artikel 5 (recht op vrijheid en veiligheid), artikel 6 (recht op een eerlijk proces), artikel 8 (recht op eerbiediging van privé, familie- en gezinsleven), artikel 9 (vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst), artikel 10 (vrijheid van meningsuiting), artikel 13 (recht op een daadwerkelijk rechtsmiddel) en artikel 16 (geen beperkingen op politieke activiteiten van vreemdelingen) die een substantiële bescherming kunnen bieden.

Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS)

Cartagena Verklaring Inzake Vluchtelingen (1984)

De definitie van “vluchteling” in de Cartagena Verklaring bouwt voort op de OAU, maar voegt er het gevaar op veralgemeend geweld aan toe; interne agressie; een massale schending van de mensenrechten. In tegenstelling tot de definitie in het Vluchtelingenverdrag van de Afrikaanse Unie, moet een vluchteling echter wel een verband kunnen aantonen tussen zichzelf en het risico in gevaar te zijn; alle aanvragers moeten aantonen dat “hun leven, veiligheid of vrijheid in gevaar zijn”. Deze eis is vergelijkbaar met het VN Vluchtelingenverdrag, dat vereist dat individuen aantonen dat zij persoonlijk gevaar lopen vervolgd te worden. Hoewel het niet formeel bindend is, is het Cartagena Verdrag het basisdocument geworden voor het vluchtelingenbeleid in deze regio en is het opgenomen in de nationale wetgeving van een aantal staten.

Inter-Amerikaans Verdrag Inzake de Preventie, Bestrafing en Uitroeijing van Geweld tegen Vrouwen “Verdrag van Belem do Para” (1994) (artikel 9)

Houdt rekening met de kwetsbaarheid van vrouwen en meisjes met betrekking tot geweld, onder andere veroorzaakt door hun ras of etnische achtergrond of hun status als migrant, vluchteling of ontheemde.

Nationale diensten voor bescherming en dienstverlening

Het Vluchtelingenverdrag uit 1951 verplicht een staat niet om een vluchteling toe te laten, d.w.z. asiel te verlenen. Er is duidelijk een kloof tussen het recht van het individu om asiel te zoeken en het oordeel van de staat om het al dan niet te bieden. Als gevolg van deze ambigue situatie verschilt het asielbeleid van land tot land, zowel wat betreft de procedures die gevolgd worden als de feitelijke wetgeving die wordt toegepast. Staten kunnen ook de hulp van de UNHCR inroepen om de vluchtelingenstatus te bepalen.

Een meerderheid van staten die het Vluchtelingenverdrag geratificeerd hebben, beschikken niet over nationale wetgeving om dit verdrag te implementeren. Desondanks hebben veel van deze landen bescherming geboden aan enorme aantallen mensen die op de vlucht waren voor vervolging. Hoewel hierdoor vele levens gered zijn, ging de procedure zelden gepaard met procedures om in individuele gevallen de vluchtelingenstatus te bepalen. Als gevolg hiervan is de situatie van de vluchtelingen in deze landen vaak onzeker wat betreft hun status en rechten en hebben zij geen garantie dat zij niet willekeurig teruggestuurd worden. Ongeveer één derde van de staten die het verdrag geratificeerd hebben, hebben nationale wetgeving ingevoerd om het verdrag te implementeren. Hoewel de wetgeving enorm verschilt van land tot land, zijn er een aantal gemeenschappelijke elementen die voortvloeien uit de verbintenis van het Verdrag en als resultaat van de procedure door de UNHCR aanbevolen worden.

Deze staten bieden algemeen genomen asiel aan individuen conform de definitie van vluchteling uit artikel 1 A (2). Er is echter ruimte voor interpretatie:

Wat wordt als vervolging beschouwd?

Hoe kan worden bewezen dat de angst gegrond is?

Wat is de juiste omschrijving van de mogelijke gronden voor vervolging? (ras, religie, nationaliteit, lidmaatschap van een bepaalde sociale groep, politieke opinie)

Behalve dienstverlenende agentschappen van de overheid zijn er vele *niet-gouvernementele* en vrijwilligersorganisaties die hulp bieden aan asielzoekers en vluchtelingen.

Informatiebronnen voor Asielzoekers en Vluchtelingen – Juridische informatie

Educatief materiaal voor activisten en leraars

Voor activisten

Chapter X: Monitoring and Protecting the Human Rights of Refugees and/or Internally Displaced Persons Living in Camps (in: Training Manual on Human Rights Monitoring, Office of the High Commissioner for Human Rights)

Dit hoofdstuk biedt praktische informatie voor het monitoren van vluchtelingen en ontheemden in vluchtelingenkampen.

Chapter XI: Monitoring and Protecting the Human Rights of Returnees and Internally Displaced Persons (in: Training Manual on Human Rights Monitoring, Office of the High Commissioner for Human Rights)

Dit hoofdstuk biedt praktische informatie voor het monitoren van vluchtelingen, asielzoekers en ontheemden wanneer zij teruggekeerd zijn naar hun regio, thuisland.

Refugees and Economic, Social and Cultural Rights (International Human Rights Internship Program)

Het doel van deze module is een opsomming te geven van de internationale, regionale en binnenlandse normen met betrekking tot de economische, sociale en culturele rechten van vluchtelingen. De module herziet de definitie van vluchteling; kijkt naar internationale en binnenlandse juridische normen die de economische, sociale en culturele rechten van vluchtelingen beschermen; en neemt het probleem van gedwongen migratie in beschouwing.

Refugees in the UN System of Human Rights Protection (by Jacqueline Kacprzak, Helsinki Foundation for Human Rights-Poland)

Dit lessenplan bestaat uit oefeningen die betrekking hebben op de problemen waar vluchtelingen mee af te rekenen hebben. De klemtoon ligt op de toepassing van het Vluchtelingenverdrag en de activiteiten van de UNHCR.

Refugee rights (by Markandu Trina; Refugee Council of Australia in: Human Rights Defender Manual)

Beknopte inleiding tot de rechten van vluchtelingen met een hoofdstuk over wat een vluchteling is, over asiel, over 'determinatiesystemen', UNHCR, speciale beschermingvraagstukken, actuele vraagstukken.

Voor professionals uit de gezondheidszorg

Examining Asylum Seekers: A Health Professional's Guide to Medical and Psychological Evaluations of Torture (by Physicians for Human Rights)

Deze gids is speciaal ontworpen voor gezondheidswerkers die hun kennis en vaardigheden willen uitbreiden die nodig zijn om klinische evaluaties van asielzoekers te doen en het fysieke of psychologische bewijs van foltering en mishandeling te beoordelen. Verscheidene hoofdstukken in dit boek zijn gebaseerd op recente internationale richtlijnen voor medische/juridische documentatie van foltering.

Voor humanitaire werkers

IASC Training Modules inzake Ontheemden

(Norwegian Refugee Council/ Kantoor van de VN Hoge Commissaris voor de Mensenrechten)

Allesomvattend trainingspakket rond ontheemden. Dit on-line trainingsprogramma bestaat uit verschillende modules die, afzonderlijk of samen gebruikt, de bescherming van en hulp aan ontheemden door het internationale recht bespreken. De volgende modules zijn momenteel on-line beschikbaar: *A Definition of Internally Displaced Persons; Legal Origins and International Obligations; Protection from Displacement; Return, Resettlement, and Reintegration; and Recipients as Resources: Community Based Programming.*

Voor leerkrachten

Refugee Children (UNHCR)

Deze lesseneenheid is ontworpen om jonge studenten empathie bij te brengen voor de toestand van vluchtelingenkinderen, om hen ervan bewust te maken dat kinderen overal ter wereld dezelfde noden hebben.

Debate: America, Refugees and Asylum (Michael Hutchison)

Dit lessenplan vergezelt de film "Well-founded Fear" (108 min.) die een blik werpt op de wereld van de immigratiedienst in de VS die moet beslissen of al dan niet asiel wordt verleend en "het dramatische stadium onthullen waar mensenrechten en Amerikaanse idealen botsen met de haast onmogelijke taak om te waarheid te achterhalen". Het lessenplan is in de vorm van een debat en handelt over de achtergrond van de vluchtelingenproblemen en de internationale context, het vluchtelingenrecht en de internationale context, en de interpretatie van de wet door de immigratiebeambten.

Opening the Door to Nonviolence. Peace Education Manual for Primary School Children (Maja Uzelac)

Dit bondige lerarenhandboek werd ontworpen door de Kroatische NGO Mali Korak ("Kleine Stappen"). Het handboek werd op het einde van de oorlog in Bosnië gebruikt met kinderen en in scholen en vluchtelingenkampen met een multi-etnische samenstelling.

Packing Your Suitcase (by Nancy Flowers)

Deze lesactiviteit simuleert de emotionele en praktische beslissingen die een vluchteling moet maken en hun onvoorziene consequenties.

Refugee Roleplay (Amnesty International)

Deze lesactiviteit gebruikt een rollenspel waarin vluchtelingen en grensbeambten een andere mening hebben over de rechten van vluchtelingen om de kennis van studenten over vluchtelingenrechten te vergroten.

Andere bronnen

Vluchtelingen bibliografie

Onderzoek naar de basiscondities in landen

Landdocumentatie voor vluchtelingen en asielzaken

Vluchtelingen en hulp links

Opleidingen en training

International Summer School in Forced Migration (Oxford, VK)

Cursus Vluchtelingenrecht (International Institute of Humanitarian Law) (San Remo, Italië)

Cursus Vluchtelingenrecht en mensenrechten (Caïro, Egypte)

Southeast Asia Regional School in Forced Migration (Bangkok, Thailand)

Summer Course on International Humanitarian Law (International Institute of Humanitarian Law, San Remo, Italië)

Summer Course Refugee Issues (Centre for Refugees Studies/York University, Toronto, Canada)

Workshop on Palestinian Refugees and the Universal Declaration of Human Rights (Oxford, VK)

Terminologie

Asielzoeker: iemand die zijn/haar land ontvlucht is en de vluchtelingenstatus in een ander land zoekt

Economische immigrant: iemand die zijn/haar thuis verlaten heeft om een betere baan en een betere levensstandaard te zoeken

Immigrant: iemand die naar een vreemd land getrokken is om zich daar te vestigen

Ontheemde: iemand die zijn/haar thuis ontvlucht is uit vrees voor vervolging, maar geen landsgrens overgestoken is.

Uitzetting of terugleiding: een asielzoeker of vluchteling wordt gedwongen terug te keren naar het land waaruit hij/zij is weggevlucht.

Vluchteling: iemand die zijn/haar land verlaten heeft en niet kan terugkeren omwille van een gegronde vrees voor vervolging op grond van ras, godsdienst, nationaliteit, het behoren tot een bepaalde sociale groep of het hebben van een bepaalde politieke opvatting.

Repatriëring: mensen kunnen vrijwillig terugkeren naar hun land van herkomst. Als zij hiertoe gedwongen worden, spreekt men van 'gedwongen repatriëring' wat overeenkomt met 'uitzetting of terugleiding'.

Artikel 14 uit de Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens:

*Eenieder heeft het recht om in andere landen
asiel te zoeken en te genieten tegen vervolging.*

Historische data

1921: Fridtjof Nansen door de Volkenbond verkozen als eerste Hoge Commissaris voor de Vluchtelingen

1948: Universele Verklaring van de Rechten van de Mens

1949: Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden

1951: VN Vluchtelingenverdrag

1967: Protocol betreffende de Status van Vluchtelingen (geografische beperkingen verwijderd uit Vluchtelingenverdrag 1951)

1969: Verdrag inzake de Specifieke Aspecten van Vluchtelingenproblemen in Afrika

1984: Verklaring van Cartagena inzake Vluchtelingen door de Organisatie van Amerikaanse Staten